

Bralna motivacija

Temelj šolskega uspeha

■ **Eva Zaman**, je študentka inkluzivne pedagogike na Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem, po izobrazbi profesorica pedagogike. Izkušnje pri delu z otroki je med drugim pridobivala na mednarodnih izmenjavah. Deluje kot mladinska predavateljica, opravlja funkcijo predsednice *Študentskega kluba Sevnica*, je članica *Komisije za mlade v Občini Sevnica*, Zoisova štipendistka, prostovoljka v društvu *Mali princ* in avtorica strokovnih člankov o vzgoji in izobraževanju. V diplomskem delu se je ukvarjala z bralno motivacijo učenke z lažjo motnjo v duševnem razvoju, njena mentorica je bila doc. dr. Sara Brezigar.

Motivacija za branje je tesno povezana z razvojem pismenosti. Za razvoj bralne motivacije so v šolskem obdobju odločilni prvi razredi. Občutek pripadnosti ima pri otrokovem bralnem interesu pomembno vlogo. Otroci, ki dobro in radi berejo, prihajajo iz družin, kjer domači radi berejo in jim nudijo bralne spodbude. Uporaba napačnih motivacijskih vzvodov zmanjšuje notranjo motivacijo, ustvarjalnost in radovednost učencev, namesto da bi krepila ta področja in veščine. Šolsko okolje zato postane zaviralec notranje motivacije učenca, čeprav bi moralo biti spodbudno učno okolje.

Bralna motivacija je bistvena prvina v času šolanja in življenju nasploh. Pogosto upa da v kombinaciji s težavami pri branju in je glavni razlog za šolski neuspeh. Bralne veščine predstavljajo temelj izobraževalnih spretnosti in so osnova šolskega učenja (Košak Babuder, 2011, v Zaman, 2021), zato bi morali v prihodnje nameniti več pozornosti bralni pismenosti in motivaciji za branje, saj številne raziskave, med njimi tudi PISA 2000 (Program mednarodne primerjave dosežkov učencev (OECD, 2002, v Pečjak idr., 2006)), poudarjajo povezanost bralne

»Človek, ki ne bere, nima nobene prednosti pred tistim, ki ne zna brati.«
(Mark Twain)

motivacije z učno uspešnostjo (Wigfield in Guthrie, 1997; Eccles, Wigfield in Schiefele, 1998; Baker in Wigfield, 1999; Pressley, 2002, v Bucik idr., 2005). Poleg tega opozarjajo na upadanje bralne motivacije z leti šolanja in na velike razlike med spoloma po svetu (Elley, 2001; McKenn, 2001; Pečjak in Gradišar, 2002, v Pečjak idr., 2006). Gre torej za problem na kolektivni ravni, ki celostno vpliva na učenčovo doživljanje šole. Upadanje bralne motivacije pogojuje nadaljnjo izobraževalno pot učencev, zato je ne moremo trditi, da je šolski sistem dobro

zasnovan. Šola bi morala biti za učenca odskočna deska za življenjsko pismenost in miselno kritičnost, z neustreznimi motivacijskimi vzvodi pa to omejuje in postopoma duši. Cilj šolanja bi moral biti samostojen in kritično razmišljujoč, ne pa ubogljiv, poslušen in pasiven učenec, ki dela tako, kot mu govorijo drugi. Z neustreznimi vzvodi motivacije (učne in bralne) počnemo ravno to. Na takšen način še dodatno spodkopavamo bralno motivacijo učencev, ki imajo težave pri branju (Zaman, 2021).

Pomen bralne motivacije

V šoli učenci vedo, kaj naj naredijo, ne vedo pa, *zakaj* to počnejo, kakšen je namen dejavnosti. Vse preveč poudarjamo kaj, pozablamo pa *zakaj*. Kadar učenci ne vedo, zakaj nekaj počnejo, ne vidijo smisla. Bolj pomembno od tega, kaj počnemo in razmišljamo, je, zakaj to počnemo, zakaj tako mislimo. Preden predstavimo načine za spodbujanje/izboljšanje bralne motivacije učencev, je pomembno poudariti, zakaj je to smiselno početi.

Temelji bralne motivacije učencev v šoli segajo v domače okolje, vrtec in širše okolje (Pečjak idr., 2006). V številnih raziskavah (Becker, McElvany in Kortenbruck, 2010; Guthrie, Wigfield, Metsala in Cox, 2004; Klauda in Guthrie, 2014; Mol in Bus, 2011; Morgan in Fuchs, 2007; Pfost, Dörfer in Artelt, 2013; Schaffner, Philipp in Schiefele, 2014; Schiefele, Schaffner, Möller in Wieg-

Foto: BS

field, 2012, v Štigl, 2020) je bilo ugotovljeno, da sta bralna motivacija in zavzetost močno povezani z dosežki bralne pismenosti. Pomembni dejavniki bralne motivacije so zgodnje bralne izkušnje (Petrovič, 2017, v Zaman, 2021).

Williams in Stockdale (2004, v Wiesman, 2012) ugotavljata, da s starostjo učencev upadeta motivacija in prepričanje o koristnosti šole. Šola predstavlja učencu učni kontekst in ima pomembno vlogo pri oblikovanju njegove učne in bralne motivacije v spodbujevalnem in zaviralnem smislu (Turner, 2011, v Juriševič, 2005). Učenci so ob vstopu v šolo večinoma motivirani za branje. Težave z motivacijo imajo učenci, ki jim branje povzroča težave. Ko postane branje glavno sredstvo učenja, motivacija za branje še dodatno upade (Peterlin, 2017, v Zaman, 2021).

Učna in s tem tudi bralna motivacija se izraža v učenčevem odnosu do učenja (Stipek, 2002, v Juriševič, 2012). Učna uspešnost se odraža v učenčevih ocenah, te pa pomembno vplivajo na njegovo nadaljnjo učno in življenjsko pot (Juriševič, 2012, v Zaman, 2021). Razvoj in ohranjanje pozitivnega odnosa do branja je odločilen za vseživljenjsko branje in posledično vseživljenjsko učenje (Zaman, 2021).

Spodbujanje bralne motivacije

Šola naj bi izboljšala uspešnost učencev, zato naj bi učitelji iskali načine za povečanje zavzetosti in za motivacijo učencev v izobraževalnem prostoru. Učitelji se morajo naučiti, kako motivirati demotivirane učence, in se usposobiti za vključevanje učinkovitih metod in dejavnosti, ki bodo spodbudile zanimanje učencev (Wiesman, 2012, v Zaman, 2021). Izbrali naj bi ustreznejše motivacijske vzvode, da gradijo na učencih.

Razumevanje motivacijskega procesa, ki se odvija v učencu, omogoča, da lahko pedagoški delavci uporabljajo motivacijske vzvode, posredno in neposredno vplivajo na učence z načinom poučevanja v šoli, z obnašanjem in zahtevami do njih, lastnimi stališči o motivaciji učencev, domačimi nalogami, preverjanjem in ocenjevanjem znanja, uporabo ustreznih učnih in bralno-učnih strategij, z diferenciacijo ter raznolikimi (bralnimi)

aktivnostmi (Zaman, 2021). Eden najpomembnejših korakov pri pospeševanju bralne motivacije je po mnenju strokovnjakov poznavanje načinov za spodbujanje učencev k branju in prepoznavanje učencev z nizko motivacijo za branje (Elley, Gradišar in Lapajne, 1995, v Bucik idr., 2005).

Številni avtorji, ki so se ukvarjali z načini spodbujanja zanimanja učencev za učenje in razvijanje notranje motivacije (Raffini, 1993; Marshall, 1987, v Lumsden, 1994; Juriševič, Bishop in Kavčič, 2016; Marentič Požarnik, 2000; Vöröš, 2015; Magajna, 2009, v Zaman, 2021), izpostavljajo naslednje:

- aktivno vključevanje učencev v učni proces,
- povezovanje učnih ciljev z izkušnjami učencev,
- skupno določanje ciljev,
- zanimanje za hobije, prostocasne dejavnosti učencev,
- poudarjanje pomembnosti znanja,
- preverjanje stališč učencev,
- možnost izbire med različnimi področji, dejavnostmi, nalogami,
- pridobivanje in vzdrževanje pozornosti učencev z vnašanjem elementov novosti, raznolikosti, presenečenj,
- uvajanje močnih učnih izkušenj (npr. učenje v naravi, samostojni in skupinski projekti učencev),
- podpiranje navodil z osebnimi izkušnjami, anekdotami, humorjem,
- postavljanje različnih vprašanj (tudi divergentnih),
- uporaba raznovrstnih dejavnosti, didaktičnih iger, pripomočkov,
- prilagojena izobraževalna gradiva,
- abstraktne vsebine, preoblikovane v konkretne,
- branje besedil s konkretnimi vsebinami (npr. opisov živali, življenjskih zgodb, iger),
- podpiranje spontanega zanimanja učencev,
- sodelovanje pri oblikovanju pravil in postopkov,
- spodbujanje, da napake opazijo kot priložnost za učenje,
- uporaba motivacijskih izjav,
- dajanje sprotne povratne informacije,
- izražanje pozitivnih pričakovanj do učencev,
- uporaba različnih kretenj, gibov telesa, mimike obraza, očesnega stika,

- zmanjševanje nepotrebnega strahu in napetosti.

Kaj pa bralna značka/bralni krožek?

Učenci se pogosto odločajo za branje na osnovi nasvetov svojih vrstnikov. Pri tem je pomembna skupnost bralcev, saj nudi bralne modele in tovrstne nasvete. Učenci pogosteje izbirajo knjige, ki jih je prebralo več sošolcev, ker so prepričani, da so zanimive. Skupnost ima pozitiven učinek, saj k branju spodbudi tudi manj navdušene bralce (Hepler in Hickman, 1982, v Pečjak idr., 2006). Te skupnosti v šolah delujejo kot bralni krožki, kjer naj bi si učenci priporočali knjige, se o njih pogovarjali, razvijali povezave, oblikovali svoja konstruktivna mnenja, iskali odgovore na svoja zastavljena vprašanja. Ali si res prizadevamo za takšne skupnosti? Ali jih šolski sistem sploh ustvarja? Bralnega krožka ne smemo enačiti z bralno značko, ker s tema dvema pojmom dosežemo podobne, a vseeno drugačne cilje, predvsem kar zadeva motivacijo. Pečjak in Gradišar (2002: 47) trdita: »Bralni pouk bi moral (mora) biti oblikovan tako, da bi (bo) spodbujal razvoj bralnih sposobnosti, ki bi (bodo) vodile k bolj zrelemu, fleksibilnemu in kritičnemu mišljenju.« Raziskovalec Wigfield (1997, v Pečjak in Gradišar, 2002) poudarja, da bralni pouk ne upošteva dovolj bralnih interesov mladih. Trdi tudi, da je branje premalo povezano z interesi učencev.

Literatura

- Bucik, Nataša; Gradišar, Ana; Vintar, Jelka (2005): *Kako naj šola razvija branje in širšo pismenost*: zbornik Bralnega društva Slovenije. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Juriševič, Mojca (2005): *Učna motivacija v odnosu do učenja in učne uspešnosti učencev*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
- Juriševič, Mojca (2012): *Motiviranje učencev v šoli*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Pečjak, Sonja; Gradišar, Ana (2002): *Bralne učne strategije*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Pečjak, Sonja; Bucik, Nataša; Gradišar, Ana idr. (2006): *Bralna motivacija v šoli: merjenje in razvijanje*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Štigl, Simona (ur.) (2020): *Izhodiščna merjenja bralne pismenosti v raziskavi PISA 2018. Program mednarodne primerjave dosežkov učencev in učenk*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Wiesman, Jeff (2012). Student Motivation and the Alignment of Teacher Beliefs. *The Clearing House*, 85, 102-108.
- Zaman, Eva (2021). *Bralna motivacija učenke z lažjo motnjo v duševnem razvoju v izobraževalnem programu nižjega izobraževalnega standarda*. Diplomsko delo. Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta.